

БАКЫ

АХШАМ
ГЭЗЕТИ

АЗЭРБАЙЖАН КП БАКЫ КОМИТЭСИ
ВЭ БАКЫ ШӘҺЭР ЗӘҺМӘТКЕШ
ДЕПУТАТЛАРЫ СОВЕТИНИН ОРГАНЫ

ОРГАН БК КП АЗЕРБАЙДЖАНА
И БАКИНСКОГО ГОРОДСКОГО СОВЕТА
ДЕПУТАТОВ ТРУДЯЩИХСЯ

№ 299 (2195)

Шәнбә, 19 декабр 1964-чү ил

Гијмәти 2 гәпик

ӘДӘБИЈАТ ВӘ ТӘРБИЈӘ

Микајыл
РЗАГУЛУЗАДӘ

Мәшһур бир рәвајәт вар:

Бир ана өз дачәл гызыны јанында отурдуб, она узун-узады нәсихәт едир. Ана данышдыгча гыз динмәз-сөјләмәз дикләјир, динләдикчә дә бармагларыны бир-бир бүкүб кәркин вә диггәтлә нәји исә сајыр. Гызын белә бир диггәтинә севинән ана нәһәјәт өјүд-нәсихәтинә јекун вурур:

— Бах, гызым, ағыллы ол, камаллы ол, сөзә бах, чох данышма, чох күлмә, дачәллик еләмә... вә саирә вә и. а.

Ана нәсихәтини гуртаран кими, гыз севинчәк дејир:

— Ана, бах, сән данышыб гуртарана гәдәр тојугумуз дүз он ики милчәк тутду!..

Мә'лум олур ки, тојугун милчәк тутмасы ушаг үчүн ананын узун-узады јоручу нәсихәтиндән даһа мараглы имиш...

Тәрбијә мөвзусунда, хүсусән ушаг вә кәнчләр үчүн јазылмыш бә'зи әсәрләри охудугда адамын јадына һәмин бу рәвајәт дүшүр.

Әлбәттә, истәр бөјүкләр, истәр кичикләр үчүн јаранан һәр бир бәдиһ әсәр мүтләг тәрбијәви олмалыдыр, амма нечә?

Сон заманлар мәркәзи мәтбуат органларында кәнчлијин әхлаг тәрбијәси вә бунунла әлағадар олараг, әдәбијатын вәзифәләри һаггында бир чох мәгалә вә мұлаһизәләр чап олунамагдадыр.

— Ушаг јазычысынын башлыча мөвзусу нә олмалыдыр?

— Ушаг китабларында әхлаги нәтичә вермәк лазымдырмы?

— Ушаг јазычысынын сәнәткарлығынын «сирри» нәдән ибарәтдир?

«Бакы» газети редаксиясынын тапшырығы илә бу суалара мән дә гысама чаваб вермәк истәрдим.

Ушаг әдәбијатында башлыча мөвзу, даһа доғрусу, әсас мәгсәд тәрбијәвиликидир. Умумијјәтлә, тәрбијәви олмајан әдәбијат тәсәвүр етмәк мүмкүн дејилдир. Дүнја әдәбијә-

тынын ән гәдим шаһ әсәрләри олан «Илиада», «Шаһнамә», «Искәндәрнамә», «Лејли вә Мәчнун»дан тутмуш, мүасирләримиз Мајаковски, Назим һикмәт вә Сәмәд Вурғунун сон әсәрләринә гәдәр һамысы јүксәк һуманизм, бејнәлмиләлчилик, вәтәнпәрвәрлик, азадлыг идејаларыны тәблиғ вә тәрәннүм етмәклә мәфкурә вә бәдиһ зәвг тәрбијәсинә хидмәт көстәрмишләр вә көстәрирләр.

Бу күнкү конкрет шәраитдә, јәни дүнјада ики систем—социализм вә капитализм системләри гаршы-гаршыја кәлдији бир заманда, бир јанда инсанын инсан тәрәфиндән истисмары ортадан галхдығы, бир јанда мүстәмләкә вә јарым-мүстәмләкә халгларынын азадлыг вә истиглаллијәт уғрунда империализмә гаршы өлүм-дирим савашына киришидији, инсанлығын башынын үстүнү атом мүһарибәсинин дәншәти алдығы бир заманда әдәбијатын башлыча мөвзусу, әлбәттә, мүасир һәјәт мәсәләләриндән ибарәт олмалыдыр. Башлыча мәгсәд мүасир вә кәләчәк инсан характери, совет адамына вә кәләчәк коммунизм чәмијјәти вәтәндашына лајиг характер тәрбијә етмәкдир ки, бу чәһәтдән үмуми әдәбијатла ушаг әдәбијаты арасында һеч бир фәрг јохдур вә ола да билмәз.

Лакин бу, һеч дә о демәк дејилдир ки, ушаг вә кәнчләр үчүн јазылан һәр әсәр, мүтләг «дүнја мигјасында», «үмум-бәшәри» өлчүдә «бөјүк» мөвзуларә һәср едилмәлидир. Мәсәлән, Мајаковскинин «Јахшы нәдир, пис нәдир», «Нә олмалы» вә саир ушаг әсәрләриндә чох садә вә ади мәсәләләрдән, тәмизкарлыг, чүрәтли олмаг, зәифә көмәк, бөјүјә һөрмәт етмәк, сәнәт сечмәк кими күндәлик һәјәти мәсәләләрдән данышылып вә бу әсәрләр мүасир совет ушаг әдәбијатынын ән јахшы нүмунәләри олараг галыр.

Чохмилләтли совет дәвләти шәраитиндә, хүсусән милли республикаларын ушаг вә кәнчләр әдәбијатында бејнәлмиләлчилик мөвзусу хүсуси јер тутур. Кәнч нәсли бејнәлмиләлчилик руһунда тәрбијәләндирмәк һәр бир милли әдәбијатын ән шәрафли вәзифәсидир.

Әдәби әсәрләрдә әхлаги нәтичәнин лазым олуб-олмадығы һаггында исә, буну демәк олар ки, гуру нәсихәт һәмишә вә һәр јердә јоручу вә сыхычыдыр. Халг демишкән: «Јағыш даша кирәр, нәсихәт баша кирмәз!». Амма бәдиһ әсәрин мәғзи кими, онунла үзви сурәтдә бағлы әхлаги нәтичә нәинки мүмкүн, һәтта лазымдыр да. Низаминин әсәрләри, хүсусән «Иғбалнамә»дә әхлаги-тәрбијәви мұлаһизәләр, Фүзулинин «Лејли вә Мәчнун»унда анасынын Лејлијә, атасынын Мәчнунна нәсихәтләри, За-

кир, Сејид Әзим, Сабир, Шаһ вә Сәһһәтин тәмсилләриндә вә ушаг ше'рләриндәки ибрәтли нәтичәләр, еләчә дә, мүасир рус совет ушаг әдәбијатынын ән көркәмли нүмајәндәләри: Маршак, Чуковски, Барто, Михалков вә башгаларынын истәр әсәрләринин ортасында, истәрсә сонунда әхлаги нәтичәләр чыхармалары, һәтта халис нәсихәт маһијәтиндә ше'рләр јазмалары буна мисал ола биләр. Әлбәттә, мәсәлә нәсихәтин јүксәк бәдиһ вәситәләрлә верилмәси вә дәрин емосионли тә'сирә малик олмасындадыр.

Ушаг јазычысынын сәнәткарлығынын «сирри» мәсәләсинә кәлинчә, бу, јалныз ушаг әдәбијатында, һәтта јалныз әдәбијатда дејил, бүтүн сәнәтләрдә сәнәткарын истә'дады мәсәләсидир. Јалныз бу вир ки, үмумијјәтлә сәнәткардан өз сәнәтинә истә'дад тәләб олуурса, ушаг јазычысындан, ушаг рәссамындан вә ушаг тәрбијәси илә мәшғул олан һәр бир сәнәткардан әлава олараг, бир дә хүсуси педагожи истә'дад, тәрбијәчилик истә'дады, ушаглара бөјүк гәјгы вә мәһәббәт тәләб олуур.

Бундан башга, ушаг јазычысы «ушаг дилиндә» јазмағы бачармалыдыр. Лакин бу «ушаг дили» бә'зи јазычыларын јанлыш баша дүшдүкләри кими, һеч дә «р» әвәзинә «ј», «ш» әвәзинә «с», «к» әвәзинә «ч» ишиләтмәкдән, јәни ушиг тәләффүзүнү јамсыламагдан ибарәт дејилдир. Һәм дә ушаглар үчүн јазылан әсәрләрдә садәлији дајазлыгла, дәриклији сәтһиликлә, мәзмуну сөзчүлүклә, тәбиилији сахта тәглидчиликлә әвәз етмәк олмаз. Ушаг әдәбијатынын дили чанлы, долғун, мәзәли олмалыдыр.

Кәнч нәслин әхлаг, мәфкурә вә бәдиһ зәвг тәрбијәсиндә чох мүһүм ролу олан совет ушаг әдәбијатынын бә'зи мәсәләләринә ауд бу үмуми мұлаһизәләри, јери кәлмишкән, мүһүм әмәли бир мәсәлә илә әлағәләндирмәк истәрдим. Бизим Азәрбајжан совет ушаг әдәбијатынын инкишафында, бу саһәдә кәнч, истә'дадларын јеттишмәсиндә вә јахшы әсәрләрин јаранмасында бөјүк ролу олмуш Азәрбајжан Ушаг вә Кәнчләр Әдәбијаты Нәширијәтынын Азәрнәшир илә бирләшидирилиб, шө'бә һалына салынмасы сон илләрдә бу саһәдә инкишафы мүәјјән гәдәр ләнкитмәкдәдир.

Мүстәғил ушаг вә кәнчләр әдәбијаты нәширијәтынын бәрпасы, онун редакция-бәдиһ советиндә тематик планларын, ајры-ајры әсәрләрин, ушаг китабларынын бәдиһ тәртибатынын музакирасинин һәм нәзәри вә һәм әмәли чәһәтдән фајдасы чох ола биләр, бу, кәнч нәсл үчүн, бу күнкү јүксәк тәләбата ујғун, мәзмунча долғун јүксәк бәдиһ кејфијјәтли әсәрләрин јаранмасына чох көмәк едә биләр.